

2009
GENERAL STUDIES - I (Compulsory)
सामान्य अध्ययन - I (अनिवार्य)

L05277

Standard : Degree

स्तर : पदवी

Total Marks : 200

एकूण गुण : 200

Nature : Conventional

स्वरूप : पारंपारिक

Duration : 3 Hours

कालावधी : 3 तास

Note :

सूचना :

- (i) *Answers must be written either in English or in Marathi.*
उत्तरे इंग्रजीमधून किंवा मराठीमधून लिहिली पाहिजेत.
- (ii) *All questions are compulsory.*
सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
- (iii) *Figures to the RIGHT indicate marks of the respective question.*
उजवीकडील अंक संबंधित प्रश्नांचे गुण दर्शवितात.
- (iv) *Credit will be given for orderly, effective and concisely writing.*
नीटनेटक्या, संक्षिप्त व परिणामकारक लिखाणास श्रेय दिले जाईल.
- (v) *Number of optional questions upto the prescribed number in the order in which they have been solved will only be assessed. Excess answers will not be assessed.*
ज्या क्रमाने निर्धारित संख्येपर्यंत पर्यायी प्रश्नसंख्या सोडविली आहे. तेवढीच प्रश्नसंख्या तपासली जाईल, अतिरिक्त उत्तरे तपासली जाणार नाहीत.
- (vi) *Candidate should not write roll number, any name (including their own), signature, address or any indication of their identity anywhere inside the answer book otherwise he/she will be penalised.*
उत्तरपुस्तिकेच्या आतील भागात कोठेही उमेदवाराने बैठक क्रमांक, स्वतः किंवा इतरांचे नाव, पत्ता किंवा आपली ओळख देणारे चिन्ह नमूद करू नये अन्यथा तो शिक्षेस पात्र ठरेल.
- (vii) *In case of any ambiguity, English version will be considered as authentic.*
कोणत्याही प्रकारच्या संदेहाच्या स्थितीत, इंग्रजी भाषांतर ग्राह्य समजले जाईल.

SECTION - A (Marks - 40)

विभाग - A (गुण - 40)

1. Answer the following sub-questions (10 Marks each) :

खालील उपप्रश्नांची उत्तरे द्या (प्रत्येकी 10 गुण) :

(a) (i)	Examine the cultural and social life of Satvahana's period.
सातवाहन काळातील सांस्कृतिक व सामाजिक जीवनाचे परिक्षण करा.	5
(ii)	State the cultural development during Vakataka's dynasty.
वाकाटक घराण्याच्या कालखंडातील सांस्कृतिक प्रगती स्पष्ट करा.	5

OR / किंवा

(a) (i)	Examine the cultural life of Chalukya's period.
चालुक्य काळातील सांस्कृतिक जीवनाचे परिक्षण करा.	5
(ii)	Discuss the various reasons for commercialization of land in British period.
ब्रिटीश काळातील जमिनीच्या व्यापारी करणाच्या विविध कारणांची चर्चा करा.	5
(b) (i)	Discuss military reasons responsible for the revolt of 1857.
इ.स. 1857 च्या उठावासाठी जबाबदार असणाऱ्या लष्करी कारणांची चर्चा करा.	5
(ii)	Examine the effects of revolutionary movement.
क्रांतीकारी चळवळीच्या परिणामांचे परिक्षण करा.	5

OR / किंवा

(b) (i)	Write in brief the work of National Congress till 1905.
इ.स. 1905 पर्यंतच्या राष्ट्रीय काँग्रेसच्या कार्याची थोडक्यात माहिती द्या.	5
(ii)	Review the work of Satyashodhak Samaj.
सत्यशोधक समाजाच्या कार्याचा आढावा द्या.	5

2. Short answer type questions :

लघु उत्तर प्रश्न :

- (a) Answer **any one** of the following sub-questions : 10
 खाली दिलेल्या प्रश्नांपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा.
 (i) Critically examine the integration of princely state Hyderabad.
 हैद्राबाद या संस्थानाच्या विलिनीकरणाचे टिकात्मक परिक्षण करा.
 (ii) Discuss about Samyukta Maharashtra movement in brief.
 संयुक्त महाराष्ट्र चळवळीची थोडक्यात चर्चा करा.
- (b) Answer **any five** of the following sub-questions : 10
 खालीलपैकी कोणत्याही पाच उपप्रश्नांची उत्तरे लिहा :
 (i) Explain in few sentences the concept of Maharashtra Dharma.
 महाराष्ट्र धर्म ही संकल्पना काही वाक्यात स्पष्ट करा.
 (ii) Give five names of Folk arts in Maharashtra.
 महाराष्ट्रातील 5 लोक कलांची नावे द्या.
 (iii) In how many caves there are paintings in Ajanta caves ?
 अजंठा लेण्यामधील किती गुंफांमध्ये चित्रकला आहे ?
 (iv) Give four names of main festivals in Maharashtra.
 महाराष्ट्रातील चार महत्वाच्या उत्सवाची नावे लिहा.
 (v) Write four characteristics of Pandharpur Bhakti Movement.
 पंढरपूर भक्ती चळवळीची चार वैशिष्ट्ये लिहा.
 (vi) Write in brief the impact of Dalit Literature on society.
 दलित साहित्याचे समाजावर झालेले परिणाम थोडक्यात लिहा.
 (vii) Write two characteristics of rural and urban literature each.
 ग्रामीण साहित्य व शहरी साहित्याची प्रत्येकी दोन वैशिष्ट्ये लिहा.

SECTION - B (Marks - 40)

विभाग - B (गुण - 40)

3. Answer the following sub-questions (10 Marks each) :

खालील उपप्रश्नांची उत्तरे द्या (10 गुण प्रत्येकी) :

- (a) (i) Divide India into major physiographic divisions and give the significance of Peninsular Plateau. 5
भारताची प्रमुख स्वाभाविक विभागात विभागणी करा व द्विपकल्पिय पठाराचे भौगोलिक महत्त्व द्या.
- (ii) Discuss the role of 'Western Ghat' on distribution of rainfall in Maharashtra. 5
महाराष्ट्रातील पर्जन्य वितरणांत पश्चिम घाटाची भूमिका स्पष्ट करा.

OR / किंवा

- (a) (i) What is the effect of characteristic location of India on the climate of the country ? 5
भारताच्या वैशिष्ट्यपूर्ण स्थानाचा देशाच्या हवामानावर कोणता परिणाम दिसून येतो ?
- (ii) Give the agro-climatic zones of Maharashtra state formed by ICAR (1991). 5
भारतीय कृषी संशोधन परिषद (1991) यांनी निर्माण केलेल्या महाराष्ट्राच्या कृषी हवामान विभागांचा वृत्तांत द्या.
- (b) Discuss the urban problems of Greater Mumbai and Metropolitan region. 10
बृहन्मुंबई व उपनगरीय विभागांच्या नागरी समस्यांवर चर्चा करा.

OR / किंवा

- (b) What is human population migration ? Illustrate the effect of human population migration on source and destination. 10
मानवी लोकसंख्या स्थलांतर म्हणजे काय ? मानवी लोकसंख्या स्थलांतरामुळे मुळ आणि गंतव्य स्थानी होणाऱ्या परिणामाची सोदाहरण चर्चा करा.

4. (a) Answer **any one** of the following sub-questions :

खालील दिलेल्या प्रश्नांपैकी **कोणत्याही एका** उपप्रश्नाचे उत्तर लिहा :

- (i) Give the brief account of conventional energy resources of Maharashtra state.

महाराष्ट्र राज्याच्या पारंपारिक उर्जा स्रोताचा थोडक्यात वृत्तांत द्या.

- (ii) "Maharashtra state is very rich in tourist resorts". Illustrate it.

"महाराष्ट्र राज्य पर्यटक आश्रयस्थानांमध्ये खूपच समृद्ध आहे" - याचे सोदाहरण स्पष्टीकरण द्या.

- (b) Answer **any five** of the following sub-questions in short :

10

खालीलपैकी **कोणत्याही पाच** उपप्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा :

- (i) What are the striking differences between south and north Konkan in respect of climate and soils ?

दक्षिण व उत्तर कोंकणमध्ये कोणते ठळक फरक मृदा व हवामान संदर्भात दिसून येतात ?

- (ii) What is river pollution ?

नदी प्रदूषण म्हणजे काय ?

- (iii) Give the geographical significance of Gugamal.

गुगामालचे भौगोलिक महत्त्व द्या.

- (iv) What are the fundamental differences between Konkan and Maharashtra plateau rivers ?

कोंकण व महाराष्ट्र पठारावरील नद्यांमध्ये मूलभूत फरक कोणते ?

- (v) What do you know about "Fayan" disaster ?

'फयान' आपत्तीबद्दल आपणास काय माहिती आहे ?

- (vi) What is the difference between tropical moist deciduous and tropical dry deciduous forest in Maharashtra ?

महाराष्ट्रातील उष्णकटिबंधीय आर्द्र पाणझड जंगल व उष्णकटिबंधीय शुष्क जंगल यांच्यामध्ये कोणता फरक दिसून येतो ?

- (vii) What are the basic problems of soils in Maharashtra state ?

महाराष्ट्र राज्यातील मृदासंदर्भात पायाभूत समस्या कोणत्या आहेत ?

SECTION - C (Marks - 40)

विभाग - C (गुण - 40)

5. Answer **any one** of the following sub-questions : 20
 पुढील उपप्रश्नांपैकी कोणत्याही एकाचे उत्तर लिहा :
 (a) Discuss on National Integration and Indian Constitution.
 राष्ट्रीय ऐक्य आणि भारतीय राज्यघटना या विषयी चर्चा करा.
 (b) Explain the role of Media in functioning of the Democratic Government.
 लोकशाही शासनसंस्थेच्या कार्यवाहीत प्रसार माध्यमांची भूमिका स्पष्ट करा.
6. (a) Answer **any one** of the following sub-questions : 10
 पुढील उपप्रश्नांपैकी कोणत्याही एकाचे उत्तर लिहा :
 (i) (1) Peasants and Workers Party
 शेतकरी कामगार पक्ष
 (2) Shiv Sena
 शिव सेना
 (ii) (1) What do you understand by Free and Fair elections ?
 न्याय्य आणि मुक्त वातावरणातील निवडणुका म्हणजे काय ?
 (2) Explain the concept of Adult Franchise in Indian Constitution.
 भारतीय राज्यघटनेतील प्रौढ मताधिकाराची संकल्पना स्पष्ट करा.
- (b) Answer **any five** of the following sub-questions : 10
 पुढील उपप्रश्नांपैकी कोणत्याही पाच प्रश्नांची उत्तरे लिहा :
 (i) State the structure of the Council of Ministers.
 मंत्रिमंडळाची रचना सांगा.
 (ii) State the Financial Emergency Powers of the President.
 राष्ट्रपतींचे आर्थिक संकटाबाबत अधिकार सांगा.

- (iii) What is the Adjournment Motion ?
काम रोको प्रस्ताव म्हणजे काय ?
- (iv) State the Parliamentary Privileges.
संसद सदस्यांचे विशेषाधिकार सांगा.
- (v) State the structure of Cantonment Boards.
लष्करी छावण्यांची रचना सांगा.
- (vi) State the structure of the State Legislative Council.
राज्य विधान परिषदेची रचना सांगा.
- (vii) State the structure of Zilla Parishad.
जिल्हा परिषदेची रचना सांगा.

SECTION - D (Marks - 40)

विभाग - D (गुण - 40)

7. Answer any one of the following sub-questions :

20

खालीलपैकी कोणत्याही एका उपप्रश्नाचे उत्तर लिहा :

- (a) (i) Describe present status of population in India; threats due to population explosion and the remedial measures adopted under population policy of India.
लोकसंख्येबाबत देशातील सद्यस्थिती, लोकसंख्या उद्रेकामुळे होणारे नुकसान आणि त्यावरील नियंत्रणाकरीता राष्ट्रीय लोकसंख्या विषयक धोरणानुसार आखलेल्या विविध उपाययोजना. - वर्णन करा.
- (ii) Describe the responsibilities and functions of AICTE (All India Council of Technical Education) and NCVT (National Council of Vocational Training).
राष्ट्रीय तंत्र शिक्षण परिषद (AICTE) आणि राष्ट्रीय व्यवसाय प्रशिक्षण परिषद ह्या संस्थांची जबाबदारी व कार्य याबाबत सविस्तर माहिती द्या.

P.T.O.

- (b) (i) Explain National Education Policy and its outcome.

राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण आणि त्याची फलनिष्पत्ती बाबत सविस्तर विवेचन करा.

- (ii) Describe the importance of computer literacy, e-learning concept and role of MKCL (Maharashtra Knowledge Corporation Ltd.) in implementation of computer literacy programme.

संगणक साक्षरतेचे महत्त्व, ई-लर्निंग संकल्पना आणि महाराष्ट्र ज्ञान महामंडळ ची (MKCL) संगणक साक्षरता कार्यक्रमाच्या अंमलबजावणी मधील महत्वाची भूमिका ह्याबाबतीत सविस्तर वर्णन करा.

8. Answer any one of the following :

खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा :

- (a) (i) (1) Describe existing various schemes of vocational education at pre-S.S.C. and 10+2 level in Maharashtra. 10

महाराष्ट्रात सद्यस्थितीत सुरू असलेल्या शालांतपूर्व आणि 10+2 स्तरावरील व्यवसाय शिक्षण योजनांची थोडक्यात माहिती द्या.

- (2) What is I.T.I. ? Explain its role in industrial development.

आय.टी.आय. म्हणजे काय ? त्याच्या औद्योगिक विकासातील भूमिकेचे वर्णन करा.

- (ii) (1) Describe the programmes and functions of W.H.O. (World Health Organisation).

जागतिक आरोग्य संघटना (W.H.O.) च्या योजना व कार्याची सविस्तर माहिती द्या.

- (2) Explain the problems and issues related to malnutrition in rural area, its causes and remedies.

ग्रामीण भागातील कुपोषणाच्या समस्या, त्याची कारणे आणि करावयाच्या उपाययोजना ह्याबाबत संक्षिप्त वर्णन करा.

(b) Answer any five of the following sub-questions :

खालीलपैकी कोणत्याही पाच उपप्रश्नांची उत्तरे लिहा :

(i) Importance of Panchayat Raj system.

पंचायत राज योजनेचे महत्त्व विषद करा.

(ii) Give information about "Akshay Prakash Yojana" of Energy Department implemented in rural area.

ग्रामीण भागातील उर्जा विभागाच्या "अक्षय प्रकाश योजना" बाबत माहिती द्या.

(iii) Describe any two financial institutions involved in rural development.

ग्रामीण भागाच्या विकासाकरीता कार्यरत आर्थिक संस्था (कुठल्याही दोन) बाबतीत संक्षिप्त माहिती द्या.

(iv) Describe P.M.'s village road development programme.

पंतप्रधान ग्राम सडक योजने बाबत माहिती द्या.

(v) Explain role of Village Panchayat in rural development.

ग्राम विकासातील ग्राम पंचायतीची भूमिका विषद करा.

(vi) Explain rural water supply and sanitation program and "Hagandari Mukta Village" programme.

ग्रामीण पाणीपुखटा व स्वच्छता योजना आणि हागणदारी मुक्त गांव योजना बाबत संक्षिप्त माहिती द्या.

(vii) State the role of Zilla Parishad.

जिल्हा परिषदेची भूमिका विषद करा.

SECTION - E (Marks - 40)

विभाग - E (गुण - 40)

9. Answer any one of the following sub-questions : 20
 खालील उपप्रश्नांपैकी एक उपप्रश्नाचे उत्तर लिहा :
 (a) Explain the causes of terrorism.
 दहशतवादाच्या कारणांचे स्पष्टीकरण करा.
 (b) Discuss the impact of Globalisation on Indian Agriculture.
 भारतीय कृषी व्यवस्थेवरील जागतिकीकरणाच्या प्रभावांची चर्चा करा.
10. (a) Answer any one of the following questions : 10
 खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा :
 (i) Describe in brief the welfare and empowerment of women.
 स्त्रियांच्या कल्याण आणि अधिकारांविषयी थोडक्यात स्पष्टीकरण करा.
 (ii) Discuss the role of voluntary organisations and community resources in tribal development.
 आदिवासींच्या विकासातील स्वयंसेवी संघटना आणि सामुदायिक उपायांच्या भूमिकेची चर्चा करा.
- (b) Answer any five of the following sub-questions : 10
 खालील प्रश्नांमधून कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा :
 (i) What are the causes of child labour in India ?
 भारतीय बाल मजुरीची कारणे काय आहेत ?
 (ii) Discuss the problem of drug addiction in Indian youth.
 भारतीय युवकांच्या मादक पदार्थ व्यसनाधिनतेच्या समस्येची चर्चा करा.
 (iii) In what ways the aged people's services can be utilized in developmental activities ? Discuss.
 विकासात्मक प्रक्रियेमध्ये वृद्धांच्या सेवा कशा प्रकारे उपयोगात घेता येतील चर्चा करा.

- (iv) Explain the labour welfare schemes and programmes.
कामगार कल्याण योजना आणि कार्यक्रमांचे स्पष्टीकरण करा.
- (v) Discuss the educational and employment opportunities for disabled persons.
अपंग व्यक्तींसाठी शैक्षणिक आणि व्यावसायिक संधींची चर्चा करा.
- (vi) What are the legal provisions for people affected by development projects ?
विकास प्रकल्पग्रस्त लोकांसाठी कार्यदेशीर तरतुदी काय आहेत ?
- (vii) Explain the objectives of Consumer Protection Act.
ग्राहक संरक्षण कायद्याच्या उद्दिष्टांचे स्पष्टीकरण करा.

